Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

УДК 343.14:004

Каланча Інга Георгіївна
кандидат юридичних наук, начальник
Новоселицького відділу
Чернівецької окружної прокуратури Чернівецької області,
доцент кафедри публічного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
тренер Тренінгового центру прокурорів України
Kalancha Inha
PhD in Law, Head of the Novoselytsia Department of
Chernivtsi District Prosecutor's Office of Chernivtsi Region,
Associate Professor of the Public Law Department
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Trainer of the Prosecutor's Training Center of Ukraine
ORCID: 0000-0002-5246-7337

ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРИРОДА ДОКАЗІВ, ЩО МАЮТЬ ЕЛЕКТРОННУ ФОРМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ДОКУМЕНТ ТА РЕЧОВИЙ ДОКАЗ
THE PROCEDURAL NATURE OF DIGITAL EVIDENCE IN THE UKRAINIAN CRIMINAL PROCEDURE: DOCUMENTS AND MATERIAL EVIDENCE

Анотація. *Вступ. У статті здійснено комплексне дослідження питання процесуальної природи доказів, що мають електронну форму, як процесуального джерела доказів у кримінальному процесі України. З*

урахуванням норм чинного КПК України та особливостей технічної природи цифрової інформації обґрунтовано, що доказам, що мають електронну форму, притаманна гібридна структура. Вони можуть поєднувати у собі ознаки як документа, так і речового доказу, залежно від того, яка їх складова – змістова (інформаційна) чи матеріальна (фізичний носій або пристрій) – є предметом процесуального регулювання.

Мета. Метою дослідження є здійснення практично орієнтованого аналізу процесуального статусу доказів, що мають електронну форму, з урахуванням вимог чинного КПК України, для з'ясування меж їх віднесення до документа чи речового доказу як процесуальних джерел доказів.

Матеріали і методи. У дослідженні використано положення КПК України, наукові праці провідних українських правників а також узагальнені результати правозастосовної практики, що стосуються обігу доказів, що мають електронну форму. Методологічну основу становили формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий методи та метод інтерпретації норм права. Їх застосування дозволило проаналізувати нормативну базу, виявити відмінності у правовому режимі документів і речових доказів а також запропонувати науково обґрунтований підхід до визначення процесуальної природи доказів досліджуваної категорії.

Результати. Автор аналізує норми ст.ст. 84, 99, 100, 170, 234, 236, 290, 358 КПК України у контексті їх застосування до об'єктів, що містять цифрову інформацію, яка може використовуватись як доказ. Встановлено, що цифрова інформація у вигляді комп'ютерних даних, яка має значення для встановлення фактів у кримінальному провадженні, відповідає визначенню документа як процесуального джерела доказів. Водночас, носії інформації або комп'ютерні системи, на яких зберігається така інформація, у певних випадках можуть розглядатися як речові докази,

передусім для цілей реалізації заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема арешту майна.

З урахуванням наведеного, у статті запропоновано диференційований підхід до процесуальної диференціації складових доказів, що мають електронну форму: 1) цифрова інформація (комп'ютерні дані) — належить до документів відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України; 2) носій інформації — може розглядатися як документ або як речовий доказ залежно від технічної залежності цифрових даних від фізичного носія та потреби в його арешті; 3) фізична оболонка пристрою — розглядається виключно як майно, щодо якого може застосовуватися арешт майна. Досліджено механізми фіксації, огляду, копіювання та передачі доказів, що мають електронну форму. Обґрунтовано, що правовий режим роботи з доказами досліджуваної форми повинен враховувати як специфіку збереження цифрової інформації, так і необхідність врахування прав власника технічних пристроїв.

Перспективи. Запропонований у статті підхід може бути використаний як практичний орієнтир для органів досудового розслідування, прокурорів та суддів у процесі роботи з доказами, що мають електронну форму, до моменту внесення відповідних змін до КПК України.

Ключові слова: *докази, що мають електронну форму, кримінальний процес, документи, речові докази, комп'ютерні дані, носій інформації, арешт майна, огляд, фіксація, електронні докази, цифрові докази.*

Summary. *Introduction. The article provides a comprehensive study of the procedural nature of digital evidence as a source of evidence in criminal proceedings of Ukraine. In consideration of the provisions outlined in the current Criminal Procedure Code of Ukraine and the technical nature of digital information, it is posited that digital evidence possesses a hybrid structure. The combination of characteristics exhibited by these kind of evidences s is such that*

they can be considered to belong to both the domain of documents and that of physical evidence. This is dependent upon which of the two constituent components – content (information) or material (physical medium or device) – is the subject of procedural regulation.

Purpose. The purpose of the study is to conduct a practical analysis of the procedural status of evidence in electronic form, taking into account the requirements of the current Criminal Procedure Code of Ukraine, in order to clarify the limits of their classification as documents or physical evidence as procedural sources of evidence.

Materials and methods. The study employs the provisions of the CPC of Ukraine, scientific works of leading Ukrainian lawyers, as well as generalised results of law enforcement practice concerning the circulation of evidence in electronic form. The methodological basis of the study was formed by formal-logical, systemic-structural, comparative-legal methods and the method of interpretation of legal norms. The application enabled the analysis of the regulatory framework, the identification of discrepancies in the legal regime of documents and material evidence, and the proposal of a scientifically sound approach to determining the procedural nature of evidence in the category under study.

Results. The author conducts an analysis of the provisions of Articles 84, 99, 100, 170, 234, 236, 290 and 358 of the CPC of Ukraine in the context of their application to objects containing digital information that can be used as evidence. It has been established that digital information, in the form of computer data, which is relevant for establishing facts in criminal proceedings, corresponds to the definition of a document as a procedural source of evidence. Conversely, information carriers or computer systems on which such information is stored may, in certain cases, be considered as physical evidence, primarily for the purposes of implementing measures to ensure criminal proceedings, in particular the seizure of property.

In view of the aforementioned points, the article proposes a differentiated approach to the procedural differentiation of components of digital evidence: 1) Digital information (i.e. computer data) is considered to belong to the category of documents, as outlined in paragraph 1 of part 2 of Article 99 of the CPC of Ukraine. 2) The term 'information carrier' is understood to encompass both the document and the material evidence, depending on the technical dependence of the digital data on the physical carrier and the necessity of its seizure. 3) The physical shell of the device is regarded exclusively as property to which property seizure may be applied. The mechanisms for recording, examining, copying and transferring of the digital evidence have been thoroughly examined. It has been demonstrated that the legal framework governing the utilisation of evidence in the aforementioned format must encompass both the distinct characteristics inherent in the storage of digital information and the imperative to safeguard the prerogatives of the proprietor of the technological devices.

Further research in this area. The approach delineated in the article can be used as a practical guideline for pre-trial investigation authorities, prosecutors and judges in the process of working with digital evidence until the relevant amendments are made to the CPC of Ukraine.

Key words: *evidence in electronic form, criminal proceedings, documents, physical evidence, computer data, data storage devices, attachment of property, inspection, recording, electronic evidence, digital evidence.*

Постановка проблеми. З розвитком цифрових технологій у кримінальному процесі України постало питання чіткого визначення процесуальної ролі для доказів, що мають електронну форму. На разі КПК України не містить однозначної відповіді щодо їх належності до процесуальних джерел доказів. Частина таких об'єктів вченими визначається як документи (відповідно до вимог ст. 99 КПК України), інші ж – як речові докази, що обумовлює різний процесуальний режим їх

вилучення, фіксації та зберігання. Практика застосування норм КПК України також ілюструє відсутність єдиного підходу, що потребує теоретичного узагальнення та нормативного уточнення.

Метою дослідження є здійснення практично орієнтованого аналізу процесуального статусу доказів, що мають електронну форму, з урахуванням вимог чинного КПК України, для з'ясування меж їх віднесення до документа чи речового доказу як процесуальних джерел доказів.

Стан опрацювання проблематики. Досліджуване питання становить значний інтерес для українських вчених. Варто звернути увагу на праці колег-науковців: Гутник (Ратнова) А.В. (2021) в дисертаційному дослідженні детально аналізує кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні [7], Скрипник А.В. (2021) – використання інформації з електронних носіїв у кримінальному процесуальному доказуванні [8], Крицька І.О. (2018) – речові докази у кримінальному провадженні [3]. Також варто звернути увагу на ряд публікацій Метелева О.П. [4; 5; 6], Гори І.В., Колесника О.С. Малюк В. В., Ходанович В. О., Черняк А. М., Щербини Л. І. (2024) [2] а також численні дослідження інших авторів. Однак на разу постала необхідність проведення практично орієнтованого аналізу процесуального статусу доказів, що мають електронну форму, з урахуванням вимог чинного КПК України, для з'ясування меж їх віднесення до документа чи речового доказу як процесуальних джерел доказів.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали положення КПК України, а також узагальнені результати правозастосовної практики, пов'язаної із здійсненням процесуальних дій щодо доказів, що мають електронну форму. Додатковими джерелами аналізу виступили наукові праці провідних українських вчених, які досліджують проблематику

процесуальної природи документів, речових доказів та комп'ютерних даних у кримінальному провадженні.

У процесі дослідження застосовувалися такі методи юридичної науки: формально-логічний метод — для з'ясування змісту понять «документ» та «речовий доказ» у контексті процесуальної природи доказів, що мають електронну форму; системно-структурний метод — для дослідження взаємозв'язків між інформаційною складовою, носієм інформації та фізичною оболонкою об'єктами процесуального аналізу; порівняльно-правовий метод — для виявлення відмінностей у регулюванні процесуальних режимів документів і речових доказів згідно з нормами КПК України; метод інтерпретації норм права — для поглибленого тлумачення положень КПК України, що застосовуються при роботі з доказами досліджуваної категорії. Узагальнення правозастосовної практики дало змогу виявити типові проблеми роботи з доказами, що мають електронну форму та сформулювати практично орієнтовану модель оцінки їх процесуальної природи.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 84 КПК України, *доказами в кримінальному провадженні* є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд установлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [1, с. 1].

На разі перед науковцями та практиками кримінального процесу постає питання до якого з процесуальних джерел доказів, визначених ст. 84 КПК України належать докази, що мають електронну форму.

В ч. 1 ст. 99 КПК України *документ* визначається як «*спеціально створений з метою збереження інформації* ***матеріальний*** *об'єкт*, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення

тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження».

Згідно з ч. 2 ст. 99 КПК України, до документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених ч. 1 ст. 99 КПК України, можуть належати:

1) *матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані)*;

2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

3) складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також *носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії*;

4) висновки ревізій та акти перевірок;

5) довідки, висновки та інші документи спеціалістів.

Розглядаючи документ як процесуальне джерело доказів, варто сформувати наступні групи об'єктів, що можуть розглядатись як докази, що мають електронну форму:

- *матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису (п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України);*

- *носії інформації (п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України);*

- *комп'ютерні дані (п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України);*

- *носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії (п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК України);*

- всі *інші категорії* (що визначені в ч. 2 ст. 99 КПК України або підпадають під визначення, наведене в ч. 1 ст. 99 КПК України) *у формі електронних документів у розумінні Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»*.

Водночас, для доказів, що мають електронну форму категорія «**речові докази**» може стати додатковим процесуальним статусом. Ним може бути

наділений носій інформації, навіть якщо через призму норм КПК України його можна теоретично зараховувати до такого процесуального джерела доказів як документ, що відбувається наступним шляхом.

Рис. 1. Алгоритм дій під час вилучення електронного носія інформації в межах обшуку

Джерело: авторська розробка

Наведена на Рис. 1 візуалізація відображає типовий алгоритм дій під час вилучення електронного носія інформації в межах обшуку, що має безпосереднє значення для правильного визначення його правового статусу в кримінальному процесі.

Першим етапом є **обшук**, який згідно зі ст. 234 КПК України проводиться з метою виявлення та фіксації обставин вчинення кримінального правопорушення. На цьому носій інформації може бути виявлений як об'єкт, що потенційно містить докази.

Другий етап – **вилучення** носія інформації, що реалізується в межах вимог ч. 7 ст. 236 КПК України. Саме на цій стадії виникає необхідність визначити напрям подальшої процесуальної роботи з вилученим об'єктом який є тимчасово вилученим майном.

Наступний можливий крок – **визнання речовим доказом**, який є вимушеним кроком у разі потреби накладення **арешту** на носій інформації

як тимчасово вилучене майно, відповідно до вимог ч. 1 ст. 170 КПК України.

Таким чином, «статус» речового доказу випливає не з процесуальної природи доказу, що має електронну форму а є рішенням, спрямованим на збереження такого доказу в органу досудового розслідування (з метою дотримання норм КПК України щодо накладення арешту на тимчасово вилучене майно).

Варто наголосити, на тому, що доказ, що має електронну форму в частині цифрової інформації (комп'ютерних даних) є, насамперед, документом у розумінні ст. 84 КПК України.

Постає потреба в чіткому порівнянні режиму роботи щодо документів і речових доказів (як процесуальних джерел доказів) у контексті деяких процесуальних норм.

Так, **ст. 100 КПК України** визначає різні вимоги до збереження доказів. Згідно з ч. 2 цієї статті, речові докази, які отримані або вилучені слідчим, прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Це відповідає природі матеріального об'єкта, що безпосередньо пов'язаний із подією злочину. Натомість ч. 3 ст. 100 КПК України передбачає, що документ повинен зберігатися протягом усього часу кримінального провадження. За клопотанням володільця документа слідчий, прокурор, суд можуть видати копії цього документа, за необхідності - його оригінал, долучивши замість них до кримінального провадження завірені копії. Таким чином, режим поводження з документом передбачає формалізований підхід до його збереження, у той час як речовий доказ розглядається як об'єкт візуального та матеріального контролю.

У контексті **ст. 236 КПК України** фіксується важлива відмінність у повноваженнях слідчого, прокурора під час обшуку. Частина 7 цієї статті

надає право слідчому або прокурору «оглядати і вилучати документи», тобто здійснювати безпосереднє процесуальне втручання без додаткових умов. Натомість відсутність аналогічного положення щодо речей у цій самій нормі створює обмеження для негайного огляду носіїв інформації, що є речовими доказами, адже відповідна частина статті дозволяє «проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення … окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, … тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження.». Розглядаючи цю норму в ретроспективі, варто зазначити, що станом на жовтень 2015 року норма містила конструкцію «оглядати і вилучати речі і документи», тоді як Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні» № 769-VIII від 10.11.2015 «у першому реченні частини сьомої слова "речі і документи" замінити словами "документи, тимчасово вилучати речі"», що й створило існуючу на сьогодні ситуацію. Тобто існуюча конструкція ч. 7 ст. 236 КПК України фактично не надає слідчлму, прокурору право оглядати речі під час проведення обшуку.

Під час відкриття матеріалів кримінального провадження **ст. 290 КПК України** встановлює обов'язок сторони обвинувачення надати іншій стороні доступ до матеріалів досудового розслідування. Відповідно до ч. 3 цієї статті, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином «будь-які речові докази або їх частини» а ткож «документи або копії з них». Порівняльний аналіз цієї норми свідчить про однакову вимогу щодо відкритості інформації, проте реалізація доступу до документа може бути реалізовано шляхом надання копії, тоді як до речового доказу -

безпосередньо, що потребує, в тому числі, організаційних заходів для забезпечення їх безпеки, унеможливлення пошкодження або знищення.

У межах **ст. 358 КПК України**, що регулює питання дослідження документів під час судового розгляду, ч. 3 вказує, що якщо долучений до матеріалів кримінального провадження або наданий суду особою, яка бере участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення документ викликає сумнів у його достовірності, учасники судового провадження мають право просити суд виключити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього документа. Вказане ілюструє процесуальну процедуру, що надає можливість встановити достовірність відповідного доказу.

Отже, порівняння норм КПК України демонструє, що документи й речові докази у кримінальному провадженні регулюються різними процесуальними підходами, що впливають на способи їх використання, доступу, зберігання й оцінки. Узгодження цих режимів щодо доказів, що мають електронну форму, та забезпеченню цілісного підходу до їх нормативного оформлення є важливим елементом їх використання під час кримінального провадження.

Рис. 2. Схема «Фізичне вилучення»

Джерело: авторська розробка

Доцільно представити схему **«Фізичне вилучення»** на Рис. 2 як графічну візуалізацію складної структури співвідношення між фізичним об'єктом, що підлягає фактичному вилученню, та процесуальною ідентифікацією його окремих складових відповідно до положень КПК України.

Зазначена схема відображає диференціацію об'єкта вилучення на три структурні компоненти:

1. Цифрова інформація (комп'ютерні дані) — це змістовна складова, що становить безпосередній процесуальний інтерес для цілей доказування. У цифровій формі ця інформація репрезентується у вигляді бітових комбінацій (логічний код), що можуть бути ідентифіковані, зчитані, скопійовані або збережені. Ця інформація належатиме до такого

процесуального джерела доказів як **документ,** відповідно до **п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України** як «комп'ютерні дані».

2. Носій інформації — фізичний пристрій або компонент комп'ютерної системи на якому зберігається відповідна цифрова інформація (наприклад, жорсткий диск, USB-накопичувач, мобільний телефон, сервер, тощо). Цей носій не є об'єктом безпосереднього процесуального інтересу та виступає в ролі об'єкту, що забезпечує існування цифрової інформації у фізичному світі (наприклад, у випадку традиційного документу таким об'єктом є папір). В силу норм **п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України** такий носій інформації може бути віднесено до такого процесуального джерела доказів як документ («носій інформації»), однак такий носій інформації також є майном особи в якої він вилучається (адже має певну ціну і цінність, тоді як ціною аркуша паперу для класичних документів можна знехтувати) та його потенційний процесуальний статус як **тимчасово вилученого майна**, що вимагатиме подальшого накладення **арешту**

3. Фізична оболонка пристрою або комп'ютерної системи (за наявності) - елемент, що представляє матеріальну структуру пристрою або комп'ютерної системи, що підлягає вилученню в межах кримінального провадження. У такому випадку йдеться про майно особи та його потенційний процесуальний статус як **тимчасово вилученого майна**, що вимагатиме подальшого накладення **арешту**.

Запропонована схема розмежовує матеріальну та нематеріальну сутність об'єкта вилучення, що має ключове значення для визначення його складових через призму процесуальних джерел доказів як **документа** або **речового доказу**.

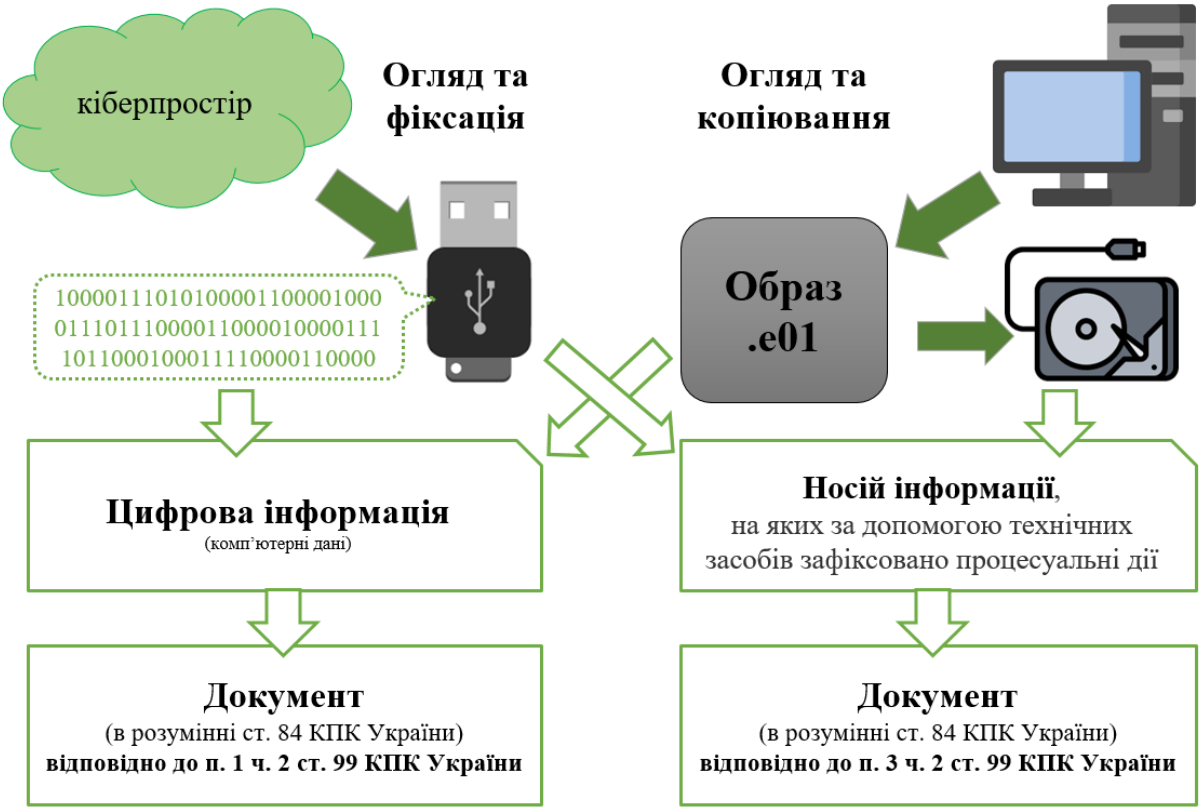

Рис. 3. Схема «Огляд та фіксація. Огляд та копіювання»

Джерело: авторська розробка

Схема «Огляд та фіксація. Огляд та копіювання» на Рис. 3 концептуально окреслює дві моделі фіксації доказів, що мають електронну форму, залежно від його походження та особливостей виявлення.

Лівий блок схеми відображає ситуацію, коли цифрова інформація безпосередньо походить із **кіберпростору** (зокрема, інтернет-ресурсів, хмарних сервісів, публічних реєстрів, відкритих профілів тощо). Така інформація підлягає **огляду і фіксації** — із використанням стандартних або спеціалізованих програмних та технічних засобів, релевантних методів (виготовлення скриншотів, експорт HTML, архівування тощо). Результатом такої фіксації стане **цифрова інформація** (комп'ютерні дані), що містить відомості, які мають значення для кримінального провадження, та належатиме до такого процесуального джерела доказів як **документ,** відповідно до **п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України** як «комп'ютерні дані».

Правий блок схеми демонструє другу ситуацію – коли джерелом доказової інформації є **комп'ютерна система**, до якої був здійснений доступ у межах проведення слідчої (розшукової) дії, та під час цієї дії здійснено копіювання цифрової інформації шляхом створення **образу носія інформації** або ж криміналістичної (побітової) копії носія інформації (наприклад, у форматі «.e01»). Такий образ носія інформації належатиме до такого процесуального джерела доказів як **документ,** відповідно до **п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України** як «комп'ютерні дані».

Водночас, комп'ютерні дані, що здобуті під час такої фіксації, повинні отримати фізичну форму, а відтак під час відповідних слідчих (розшукових) дій вони фіксуються на носіях інформації, що належатимуть до такого процесуального джерела доказів як **документ,** відповідно до **п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК України** як «носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні ді».

Тому носій інформації на якому зафіксовані процесуальні дії буде документом, адже не потребує врегулювання питання права власності на нього. Цей носій вже «закуплений» державою в особі органу досудового розслідування, так само як папір на якому надруковано процесуальні документи. Коли ж носій інформації чи комп'ютерна система є власністю особи, необхідно встановити правовий режим щодо цієї власності, що на разі він реалізується через такий захід забезпечення кримінального провадження як арешт майна. В свою чергу, арешт майна можливий лише щодо речового доказу, оскільки законодавець не передбачив такої легальної ситуації за якої право власності на майно може бути обмежене з інших підстав. А у цих випадках саме така ситуація виникає і її потрібно врегулювати.

Зокрема, необхідність утримання органом досудового розслідування дорого вартісного носія інформації або комп'ютерної системи має легальну мету у тому випадку, коли програмна складова може функціонувати лише

в цьому конкретному технічному середовищі (лише на цьому «залізі»). Така ситуація можлива коли ідентифікаційні дані технічного пристрою (чіп, процесор, матриця тощо) вбудовані в програмний код та є умовою розгортання системи (відомі приклади реалізації щодо фінансових програм підприємств для унеможливлення їх запуску на іншому технічному обладнанні у випадку вилучення носія інформації з програмним кодом та даними підприємства). Також на практиці виявляються випадки коли за результатами виготовлення криміналістичної копії носія інформації остання повністю не відображає структуру даних, що відображаються на первинному пристрої. Вказане має місце при копіюванні даних деяких месенджерів коли в структурі листування не відображаються окремі складові (зокрема, переслані повідомлення з інших чатів) або пограмні особливості додатку не дозволяють скопіювати таке листування з можливістю адекватного відтворення.

Однак таку ситуація повинен встановити спеціаліст під час огляду носія інформації або комп'ютерної системи та відобразити в своєму письмовому висновку. В цьому випадку, на нашу думку, з'являється легальна підстава утримання цього дорого вартісного носія інформації чи комп'ютерної системи з огляду на його технічну невід'ємність від інформації. Вибуття з володіння органу досудового розслідування відповідного технічного елементу може призвести до втрати інформації чи її частини або унеможливлення її відтворення й подальшого використання як доказу в кримінальному провадженні. Тоді на це майна (носій інформації, технічний пристрій, комп'ютерну систему тощо) моє бути встановлено правовий режим, що передбачає обмеження права власності в частині володіння та користування – арешт майна. В такому випадку визначення речовим доказом дорого вартісних носіїв інформації або комп'ютерних систем, хоч і є вимушеним кроком на шляху реалізації

процесуальної процедури арешту майна, має технічні та нормативні підстави.

В свою чергу, доволі частою є практика визначення речовими доказами всіх без винятку носіїв інформації в кримінальному провадженні, в тому числі CD-дисків з даними, що отримані за результатами тимчасового доступу до речей і документів у частині відомостей від операторів телекомунікації а також DVD-дисків з відеозаписом обшуку), що є нонсенсом. Останнє призводять лише до зобов'язання демонстрації стороні захисту оригіналів цих носіїв інформації під час відкриття матеріалів кримінального провадження в порядку ст. 290 КПК України – як речових доказів, а не надання доступу до копій інформації, що на них зберігається – як документів. Це створює ризики недобросовісної поведінки окремих представників сторони захисту щодо умисного пошкодження носіїв інформації з метою знищення доказів, що подекуди зустрічається на практиці.

Висновок. У межах проведеного дослідження встановлено, що докази, що мають електронну форму, не можуть бути однозначно віднесені до одного процесуального джерела доказів – документа чи речового доказу. Їх процесуальний статус залежить як від низки факторів: природи інформації, носія на якому існує інформація, підстав, умов і способу їх отримання, доцільності та особливостей зберігання, потреби в забезпеченні процесуального контролю над первинним носієм тощо. З огляду на відмінності у правовому режимі роботи з документами та речовими доказами, постає необхідність в розумінні практиками правозастосування описаних нюансів та їх врахування під час роботи з доказами досліджуваної категорії.

Пропонований у цій статті підхід вбачається оптимальним для правозастосування в умовах відсутності в КПК України спеціального правового регулювання щодо доказів, що мають електронну форму.

Вбачається, що усунення відповідної прогалини є необхідним, однак має гуртуватися не на «революційній доцільності» системних змін кримінального процесуального закону, а на виваженому та науково обґрунтованому підході.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI, зі змін. і доп. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 10.07.2025).

2. Електронні докази у кримінальному провадженні: поняття, збирання,використання в доказуванні: монографія / І.В. Гора, В.А. Колесник, В.В. Малюк, В.О. Ходанович, А.М. Черняк, Л.І. Щербина; за заг. ред. В.А. Колесника. Київ: 7БЦ, 2024. 484 с.

3. Крицька І.О. Речові докази у кримінальному провадженні. : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. Харків, 2017. 249 с.

4. Метелев О. П. Збирання цифрової інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2020. Вип. 60. С. 177-180.

5. Метелев О. П. Коваленко Є. В. До питання використання у кримінальному процесі цифрової інформації, отриманої під час контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 80(2). С. 177-182.

6. Метелев О. П. Проблеми визначення допустимості і належності цифрових (електронних) доказів у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства.* 2019. № 3. С. 224-238.

7. Ратнова А.В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 248 с.

8. Скрипник А.В. Використання інформації з електронних носіїв у кримінальному процесуальному доказуванні: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021. 369 с.

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku No. 4651-VI (as amended). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (accessed: 10 July 2025). [in Ukrainian].

2. Elektronni dokazy u kryminalnomu provadzhenni: poniattia, zbyrannia,vykorystannia v dokazuvanni: monohrafiia [Electronic evidence in criminal proceedings: concept, collection, use in proving: monograph] / I.V. Hora, V.A. Kolesnyk, V.V. Maliuk, V.O. Khodanovych, A.M. Cherniak, L.I. Shcherbyna; za zah. red. V.A. Kolesnyka. Kyiv: 7BTs, 2024. 484 p. [in Ukrainian].

3. Krytska I.O. Rechovi dokazy u kryminalnomu provadzhenni. [Material evidence in criminal proceedings]: dissertation... candidate of legal sciences: 12.00.09. Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Kharkiv, 2017. 249 p. [in Ukrainian].

4. Metelev O. P. Zbyrannia tsyfrovoi informatsii yak okremyi sposib otrymannia dokaziv pid chas kryminalnoho provadzhennia [Collection of digital information as a separate method of obtaining evidence in criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law.* 2020. No. 60. pp. 177-180. [in Ukrainian].

5. Metelev O. P. Kovalenko Ye. V. Do pytannia vykorystannia u kryminalnomu protsesi tsyfrovoi informatsii, otrymanoi pid chas kontrrozviduvalnoi ta operatyvno-rozshukovoi diialnosti [On the use of digital information obtained during counterintelligence and operational-search activities in criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia : Pravo. - Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law.* 2023. Vyp. 80(2). pp. 177-182. [in Ukrainian].

6. Metelev O. P. Problemy vyznachennia dopustymosti i nalezhnosti tsyfrovykh (elektronnykh) dokaziv u kryminalnomu protsesi [Problems of determining the admissibility and relevance of digital (electronic) evidence in criminal proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Bulletin of Criminal Justice*. 2019. № 3. pp. 224-238. [in Ukrainian].

7. Ratnova A.V. Kryminalni protsesualni ta kryminalistychni osnovy vykorystannia elektronnykh dokumentiv u dokazuvanni [Criminal procedural and criminalistic foundations for the use of electronic documents in evidence]: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 081 Law. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2021. 248 p. [in Ukrainian].

8. Skrypnyk A.V. Vykorystannia informatsii z elektronnykh nosiiv u kryminalnomu protsesualnomu dokazuvanni [Use of information from electronic media in criminal procedural evidence]: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 Law. Kharkiv: Yaroslav Mudryi National Law University, 2021. 369 p. [in Ukrainian].